

KIRJANDUSLIKKE

UUDISEID

Nº 18

57-17335

Aprill

Ilmub 10—12 korda aastas
Tellimishind aastas 1 kroon

1928

SISU: 1) E. Trinkman: Kirjandus rahva sekka! 2) K. o.-Ü. „LOODUSE“ 1927. a. auhin-
natud romaanid. (Arvustusi.) 3) Üleskutse LOODUSE UNIVERSAAL BIBLIOTEEGI
kaastöölisele-tellimisvastuvõtjaille. 4) 2 kogu novelle: „Ristisõitjad“ ja „Läbi rädi“.

Kirjandus rahva sekka!

Rääkides kirjanduse tundmisest rahva seas peame tunnustama, et see on väga puudulik. Tundmisest meie õieti ei võikski rääkida, enam küll kirjanduse tarvitamisest. Ka seegi on väga väike. On küllades ainult üksikuid talusid postiasutiste läheduses, kus loetakse ajalehti, suurem osa ei tunne aga nendegi järele tarvet. Paljudes taludes on peale mõne väimuliku raamatu ainult kalender ja siin-seal käivad käest kätte mitmekümneandeliste vereromaanide katkenud jäänused. Paremaid raamatuid tuntakse harvemini ja ostma ei hakata neid ammugi mitte. Neid pole olnud küllaldaselt kättesaadaval või jälle on puudunud huvi nende kui võõraste ja tundmatute asjade vastu. Mõnikord puututakse kokku uemate raamatutega, leitakse, et need nii põnevad ja kaasakiskuvad ei ole, liüiakse käega, jäetakse kõrvale teatud eelarvamustega. Siin peab abi leidma, sest võita on palju.

Paistab igalpool silma, et peredesse, kus õpilasi koolis käib, ka kirjandus tungib. Laste huvid on kirjandusega seotud ja nende mõjul äratatakse huvi ka teiste lähedalolijate juures selle ala vastu.

Ka mittekooliskäiv noorsugu võtab hoolega kirjandusest kinni, kui ta kord sellele lähedale on astunud, kuid sinna teda viia on raske. Ei olda harjunud. Ei olda kokku viidud kirjandusega.

Kirjanduse levimiseks võiksid häid tingimusi luua eeskätt üliõpilased, kellel kõigil keskkooliharidus seljataga ja seega parem ülevaade

ja arusaamine kirjandusest ja selle väärtustest. Veel laialdasemad võimalused kirjanduse tutvustamisel ja levitamisel on rahva seas teotsevail õpetajail. On tarvis mitte ainult kihutuskoosolekuid, vaid ka wabal jutlemisel peaks parajatel juhustel kirjanduse kaitseks välja astuma ja, mis peasi, soovitada suurest kirjandusekogust paremaid töid, millega võiks lugejat siduda, tema juures poolehoidu luua väärtuslikumale kirjandusele.

Laiemal hulgal, kelle tööala kaugel trükitud sõnast, ei ole endal tarvilikke eelteadmusi raamatute valikuks ja lugemiseks hankida niisuguseid raamatuid, mis tema eelteadmusele, arenemisele ja maitsele, huvidele ning tarvetele kõige enam vastavad. Eriti suur tähtsus on siin haritud raamatukoguhoidjatel. Ainult siis võib kirjandus leida suuremat poolehoidu, kui igauhele puutub kätte niisugune teos, mille järele tema tarvet või igatsust tunneb. Sellelt seisukohalt peab ka silmas pidama, et meie raamatukogud kunagi ühekülgsed ei tohi saada. Mitmekülgsust on tarvis kõige laialisemate huvide rahuldamiseks.

Kirjanduse levitamiseega rahva seas väheneks tunduvalt madalate ja mürgitavate, lõbude harrastamine.

Seepärast: raamat rahva sekka!

Elmar Trinkman.

August Jakobson

Vaeste-patuste alev

I auhinnaga kroonitud romaan.

1. ja 2. köide. 760 lk., Hind 7 kr. 50 s.

... Nimetatud romaani lõpposas annab autori alter ego tiisikushaige üliõpilane Peterson võitme „Vaeste-patuste alevi“ ideelisesse tagaseinā. Petersoni kaudu heidab noor autor ette meie tänapäeva kirjandusele, et see oma rõhuvas enamuses kirjeldab ja ülistab üksi maaelu või jälle suurlinna. Selle juures aga unustavat meie kirjandus täiesti alevi ja meie tööliskonna elu kirjeldamise ja kujutamise nii, nagu see on täies tõelisuses.

Ning selle unarusse jäänud kesa kündmise ongi August Jakobson valinud oma uueks ülesandeks. Kui Ernst Peterson on kõnelnud varemni alevist, siis olid tema Mudilad maa alevid, kuna aga August Jakobsoni alev kuulub geograafiliselt linna alevite hulka, aga veelgi täpsamalt: on Pärnu linna alev, kuigi autor ise seda küll otsekohe ei ütle, vaid kõneleb puupapi-vabrikust, mis hävis ilmasõja teisel aastal, kuulsast nahksilast jne. mis määravad küllalt selgesti romaani geograafilise ja topograafilise asukoha Rääma raba ligemasse naabrusse.

See romaan toob uudismaana meekirjandusse väikelinna aguli kujutuse suuremas ulatuses. Tegelaslaskonnaks on õieti kogu Vaeste-patuste alev ise ja Lüüne perekonna liikmed on ainult peategelased, alevi tähtsamad elundid, kandvamad elavad olendid, kelle kõrval omavad paljud teisedki tööliskonna esindajad, nagu Matveide perekond, Vitjaginid jne. silmapaistva osa.

Kirjeldav osa on selles romaanis võrdlemisi väikesem ja pearõhk langeb tööliskonna üksikute esindajate kaksikkõnedele. Romaani dialoog on võrdlemisi elav ja edasilükkuv, avaldades silmapaistvalt Tamnisaare üliõpilasnoveellide („Pikad sammud“, „Noored hinged“ j. t.) kerge voolavuse iseloomu, muidugi tarviliste muudatustega vastavalt koguni teisele tegelaslaskonnale. Rohked kakik-, kolmik- ja massigi kõnelused muudavad romaani kergestiloetavaks. Kuid ühtlasi asetab dialoogi vorm igale kirjanikule kaunis rasked ülesanded, kui soovitakse nende kaudu edasi anda tegelaste iseloomulisemaid jooni ja selles süüvida. See nõuab igalt autorilt eeskätt suurt dramaatilist annet ja veelgi suuremat oskust kirjanduslikus väljenduskunstis. Viimane peaks kaugele ulatuma, kui seda oletada võib noorelt autorilt. Dialoogis väljendada tegelaste hingeeluline kujutus kaugemas ulatuses — see ongi „Vaeste-patuste alevi“ autoril käinud üle jõu, kuigi tema dialoog on tunnustamiseväärt painduv ja hargnev.

Kuid mis jääb puudu üksikute tegelaste inimjoontes, seda tasub meile ümbruse, miljöö kujutus ja kirjeldus, mis on seda tunnustuseväärsem, et see sünnib võrdlemisi kokkusurutult, vähestes sõnades või õigemini suure romaani laialipillatud sõnades. Kuid need miljöö kujutamiseks laialipillatud sõnad on küllalt võimalised moodustama meie mõttekujutuses juba lugedes õige selge ja teravjoonelise pildi Vaeste-patuste alevist. Kui üksikud tegelased jäävad tuhmi, omandavad

aga nad tööliskonna massina, alevi üldpildi osana seda haaravamad jooned.

Vaeste-patuste alevi elanikud on väikeste maa-lapikestega varustatud vabriku- (rauavalamise, lausaagimise, tikku, jne.) ja päevatöölised turbarabas. Sellise alevi ja tööliskonna elu aga tunneb Jakobson. Ta näeb seda aga naturalisti silmaga. Loomine, prostitutsioon, vargus ja kõik teisedki pahed lokendavad otse troopilises küluses ja need ei leia mitte üksi kirjeldamist, vaid August Jakobsoni raamatu pea igal leheküljel leiate sõnu, mille kirjapanemisest on hoidunud meie senised kirjanikud, või äärmisel korral märkinud neid sõnu üksi esimese tähega. Ja mis võiks jäädaagi häbelikkuse katte taha selles alevis, kus „oli maju, kus asusid koos ühes toas isa oma perekonnaga, tütar armukesega ja poeg igal õöl uue kallikesega“.

Kogu teost läbib õige ühtlaselt ja järjekindlalt läbi viidud ühiskondliku opositsiooni vaim, mis ulatub pea ideelise kommunismini paiguti, kuid kommunist Ridle on õigusega väga halvast arvamuses tööliskonna klassilise iseäädvuse püsivusest ja järjekindlusest.

Lõpetades selle romaani lugemise, püsivad selles kirjeldatud õudse elu pildid kaua ja painajalikult meie silme ees. Siin pole tegemist enam elu varjukülgedega, vaid kogu kujutatud alev on mülgas, millesse ei lange pea kunagi kesivamalt päikesekiired ja kui neist mõni eksibki sinna, siis küll ainult selleks, et näeksime selgemalt selle elu õuduse üksikuid osasid. Nagu needus lasub sellel alevil ja tema elanikel. Ei lõpe ühegi vaesepatuse elu rahulikku rauagaikka jõudmisega, vaid neid kisub elust ära kas puss, mis kaklusel rinda torgatud, tiisikus, nõrgameelsus või liigijoomine.

Bernhard Linde. «Kaja» nr. 261, 8. XI. 27.

Betti Alver

Tuulearmuke

Romaan.

K-Ü. „Looduse“ 1927. a romaanivõistlusel
2. auhinnaga kroonitud.

255 lk. Hind 3 kr. 60 s.
Kaas Peet Arenilt.

Betti Alveri „Tuulearmuke“ kohta ei ole arvustuses suuri lahkuminekuid. Heidetakse ette, ja õigusega, kergust ning pinnapealsust. See noor autor haarab veel elu rohelistest latvadest, sügavamale, juurteni tungimata. Selleks puudub tal veel püsivus. Aga ometi leidub selles romaanis andmeid, mis lubavad ennustada Betti Alveri edaspidises loomingus, kui ta seda tõsiselt võtab, mõndagi head. Tal on nimelt kindlasti kujunenud oma väljendusviis, oma stiil, ja see on juba midagi. Peale selle on ta loodusekirjeldustes näiteid andnud, kuidas neid tegelaste meeoluga peab siduma, mitte tülitavate lisandustena lehekülgedekaupa siia-sinna paigutama, nagu seda mitmed meie tunnustatudki kirjanikud teevad. Veel on Betti Alver lapse hingeelu tabavalt suutnud kujutada, mitte nõnda, nagu seda meil mitmed teinud, väikestele suurte tarkust suhu pannes.

Ed. Hubel, „Looming“ nr. 10, 1927.

Reed Morn Andekas parasiiit

Romaan.

K.-Ü. „Looduse“ 1927. a. romaanivõistlusel
2. auhinnaga kroonitud.

Hind 3 kr. 80 s.

Reed Morni käesolev esikteos on üsna erilimega raamat eesti kirjanduses. Mõnesuguste andmete tõttu on meil põhjust pidada seda teost autobiograafiliseks kuni detailideni. Samast asjaolust on ka seletatav selle romaani aineala kitsus ja subjektiivsus. Oieti see kitsus ja subjektiivsus ongi käesoleva teose tugevus ja väärtus. Kui samal ajal ilmunud Jakobsoni „Vaeste-Patuste alev“ haarab meid just oma laiuse, suure pildi masendavuse ja haaramisvõimega, huvitab meid „Andekas parasiiit“ just risti vastupidiste omadustega. Kuigi neil kahel romaanil võiks leida ka kokkupuute punkte, nimelt nende ajalisel tühiste üliõpilastüüpide, oieti töölislustest üliõpilastüüpide kaudu, on need teosed siiski kaks vastandit, kumbki arendatud hoopis ise suunas. Ühelt poolt objektiivsus kuni protokollini, kus välissündmuste kuhjumise tõttu pole läbemistki süveneda tegevlaste hingeelu sügavamalt eritlema, teiselt poolt subjektiivsus seesuguse kraadini, et ei pääse nii mõnigi nüanss lugejale tabatavaks. Kõik, mis puudub „Vaeste-Patuste alevis“ psühholoogilistest küljest, seda võime konstateerida „Andekas parasiiidis“ ülikülluses ja vastupidi. On otse üllatav, missuguse küpse, väljakujunenud, täpsa ja mehise stiiliga karastab meid naisautor Reed Morn oma „Andekas parasiiidis.“ See läheneb oma konkreetsuse poolest otse teaduslikule käsitlusviisile . . .

„Andeka parasiiidi“ sisu on oieti ühe mikrokosmose tekkimine, areng ja selle enneaegselt vägivaldne lõpp. See on ühe ebaõnnestunud inimeksemplari lühike elukäik, mille kirjeldus hüpleb närviliselt ja katkendlikult, kuni lõpeb kangelas enesetapmisega. See inimeksemplar, Ellu Romeldi, on kõigiti isesugune, erinev oma ümbrusest, originaalsete vaimuannetega ja teatud mõttes veidrussegi kalduv indiviid. See on oieti mingi naine mehe peaga või mehe pea naise kehaga. Tal puuduvad seks kõik eeldused, et ilmas end mugavalt sisse seada, et leida endale tarvilik koht ühiskondlikus mehhanismis. Ta ei sünni kuski, on igalpool üleaurune, mistõttu ta anderikkuski seisab jõude ning enesepiinamiskirg viib enesetappele. On ju tihti nii, et suure andrikkusega seltsib vaimuhaigus ning see psühholoogiline tõde on kujutatud selle romaani leheküljil suure kujukuse ja usutavusega. Sest tõesti, ei ole kirjanikule-psühholoogilisele tänuväärsemat ainet, kui seesuguse erilise vaimlise seisukorraga varustatud inimhinge lahastamine, pahempidi käänamine kõige salajasemate urgasteni. Seda tõdevam ja paikapidavam on see veel siis, kui see on jõudnud koguni eneseanalüüsi, eneselahastamiseni. Ning seda esitatakse meile siin külmas, karges ja mehises sõnastuses, sest „traagilised mõtted vajavad külma kuulamist, sest nad on uhked, ning soojad südamed võiksid nende hellust haavata kaastundega, mõne maihevastase hüüuga või haleitseva kaastundega“ (lk. 172). Südametsoojust on see ennastanalüüsivas raamatus tõesti

vähe, mingi vingi mõistustul puhub meile siit vastu, mingi uhke ja trotsiv žest peletab, et lugeta ei tuleks pakkuma oma haletsust ja kaastunnet. Kohati hõõgub selle teose ridadest otse strindberglikku painavust ja närivalu.

Ei midagi ei vihka Ellu Romeldi kirglikumalt kui fäissõõnud kõhtu ja mõnutsevat, nürimeelset väikekoodanlast. Ta on üksiklasehing, kellele on antud kanda Tantaluse piinad ta enese aju, põleva mõttekiire näol. Ning sest ep ole pääsmist, need oma järelejäimatusega viivadki enesetappele. Meid haarab siin see imelik raugus ja jõuetus eluks, kus haiglane aju otsib otse palavikuliselt sööta, et jõuda lõpptulemuseni, kus veel „tõrjumatu soov: — kuid hea oleks mitte mõelda, mitte tahta, mitte tunda, mitte süüta ega seedita, lamada ühel küljel pöörastarbeta, tera-teralt lagada mullaks, kahaneda vaid mõneks valgeks kõhnakeseks kondiks kalmistu kuivas liivas, kondiks, mis klõbiseks nii kenasti jalatõukel.“

See raamat on tulvil täis peeneid psühholoogilisi tähelepanekuid ja fakte. Otse traktaadilise asjalikkusega eritellakse siin inimhinge avaldusi, vahekordi, erinevusi. Referaadi kainusega tõestatakse siin seegi asjaolu, miks naisüliõpilane Ellu Romeldi ei saa kunagi mehenaiseks, kuigi puuduvad seks kõik näilised põhjused ja takistused. Ning otse kirurgi noa vaheduse ja kalkusega läheneb romaan lõpule kirjelduses: „Lahkamislaual ta lamas surnukuuris. Elukutselise inimese ükskõiksuse ning tüdimusega skalpeeris velsker ta peanaha, saagis pealuu ning lõi ta lahti, kust väljus rikut peaju, üleni verine: ta lõigati tükeks. Siis tõmmati noaga kurgu alt keskkohani, lõigati rinnakast noaga eest, võttes katte inimsüdamed, ning lõigati siis tervena tükkideks see äsjane inimene.“

Alb. Kivikas. — «Vaba Maa» nr. 265, 11. XI. 27

Mart Raud

VIDEVIKUST VARAVALGENI

Romaan.

K.-Ü. „Looduse“ 1927. a. romaanivõistlusel
2. auhinnaga kroonitud.

176 lhk. Hind 2 kr. 50 s.

Kaas Nikolai Triigilt.

Huviga võtad selle romaani kätte ja asud lugemisele. Huviga just sellepärast, et ta auhinnaga kroonitud ja Mart Raua oma.

... „Videvikust varavalgeni“ — see on ühe arenenud maatüdruku, kes oskab näha, pealegi veel „luuleliselt“ näha, mõelda ja tunda, siseelamuste ja mõtete sõnastus ühel hilissuue neljapäevasel ööl, paar päeva enne pulmi peigmehe Jorsiga, kes elukutselt poitsepp. Helmi, — nii on selle maatüdruku nimi, — istub õhtu jõudmisel, videvikutunnil laka luugi ees ja vaatleb kodukohta ja ümbrust, kus kogu lapsepõlv, karjaaeg ja neitsipõlv möödunud. Ta ootab oma peigmeest, kes lubanud tulla. Ent oodatav ei tule ega tule, Helmi muutub otse rahutuks ja ta südamest ratsutavad igasugused arvamused ja mõtted läbi. Loob enesele igasuguseid pettepilte ja lahendab asjaolu. Ent asjata — Jorss ei tule ega tule — ta trallib külas ümber, hullutab tüdrukuid ja jätab

oma poissmehe põlvega jumalaga. Samal ajal kui Helmi oma mõtetelega tegevuses, teevad Reet ja ätt alltoas õlut. Nende jutt ja askeldus, praalimine kosiab lakkagi. Enne varavalget aga tuleb Jorss. Aga mitte kohe lakka, Helmi juurde, vaid hakkab äitiga värsket õlut maitsma. Hiljemini tuleb joobnult lakka. Aga nüüd on ta Helmile vastik. Ta ei mõju kannatava tüdruku peale. Asjata avatleb teda Jorss. Helmi ei salli, ei salli põrmugi Jorssi. Ning peigmees vihastub, heidab Helmi asemele magama. Ja varsti norskab ta korisedes. Jorss on Helmile nüüd tülgastus — „...hall ilamull hakkas hingamise kaasas ta kaikeliselt norsata lariseval suul nähtavale paisuma... Magab — — nagu vete pervele uhutud puusauter. — — Ainult see öudne norskamine ja hingamise kaasas ammuli suul paisuv ilamull tunnistavad ta elavaks olevuseks...“ (lhk. 159). Helmi seab enesele küsimuse: kas armastabki ta Jorssi? — Ent lahendust ei leia. Aga tal tuleb mõte Jorssi hirmutada. Ta teebki seda, võttes pööningult pesunööri ja sidudes selle silmuse kaela. Tahab nii silmakirjaks Jorsile näidata, nagu kavatseks end puua. Kuid Jorss ei ärka ja Helmi jääb magama. Une peal aga ehmutab, hüppab — ja poob niiviisi. Samal ajal tapab ätt õues pulmaemist. Kui Elts viimasele õudse loo teatavaks teeb, siis äti „puss poetub peost murele ja värideses tõuseb siis ta seaverine käsi rinna kohale, teeb nagu ristimärgi“ (lhk. 176).

Sellel romaanil on vähe sündmuslikku. Ja see mis on, on traagilise lõpuga. Kogu romaan on peamiselt kirjeldav ja analüüeeriv. Ning kirjeldav element on fas viimistletud. Leidub palju häid loodusekirjeldusi, kas või järgmine juhuslik katkend: „Sajupilv on juba üle taeva jõudnud ja ära viind viimasedki tasakauged tüminad. Üks rüngas vaid viibib veel suure jälil, aga see veel teisel taeva veerel, maarannastki alles lahti saamata. Üleni hommiku heredat lõoska täis, petustab seal päikese tõusu.“

„Õise saju õue murumadalustele tekitatud lom-pide veere on kogunenud pääsukeste noorpere tihedaisse ringidesse. Hästi helevam harilikust on nende saamatu siutumine, kui püüavad asuda oma peente varvastega loigu märga või kui nende lähi maad lendavad vanemad tulevad neile toitu täis suud andma“ (lhk. 136).

Asjaolu, mis paelub lugejat selle teose külge, on stiil. See on midagi iselaadilist, erinevat, uut ja omapärast. Kohati küll natuke šablooniline, ent üldiselt ikkagi tähelepanu vääriv. Hästi on autoril õnnestunud piltide ja tegevuse edasiandev sõnastus, kus paari lausega kogu miljööst usutav ülevõtte saadakse... „Küll tasa avab Jorss aia-värava, jätab selle paraviisi poekile, lükkab jalgratta õue, kuhu siis poetub isegi, ja pöördub värvavat jälle rampi panema, kuid just samal hetkel tuleb majaesise värvavast Urruroo vestiväl ätt, tuleb ära sisse viima viimast piimanõudega redeli all jahtuvat meskepära“ (lhk. 118). — See on mingi uus, detailne realism.

Puuduste peale vaatamata on kõne all olnud romaanil ka mittepüüdis. Teos on ainulaadne meie kirjanduses. Ja inimesel, kes ei otsi raamatust kokkukuhjatud juhtumiste ja sündmuste segu, vaid kes lepib vähese, kuid haarava kirjelduse, arutluse ja analüütsiga, sellele annab Raua „Videvikust varavalgeni“ — küllalt.

K. Eh.

„Päevaleht“ nr. 334, 7. XII. 1927.

Kaunim mälestusraamat. Kodumaal 50 mälestussammast.

Pea kõigis kodumaa linnades ja kihelkondades on vabadussõjas langenuid austatud neile ehitades mälestussambaid. Tuhanded inimesed on raha kogunud, annetusi teinud. Tuhanded on kokku tulnud mälestussammaste pühitsemisele. Rohke helevus ja huvi on saatnud nende ehitamist. Terve rahvas elas kaasa mälestusmärkide ehitamisele. Üksteise järel kerkisid mälestussambad viimase seitsme aasta jooksul.

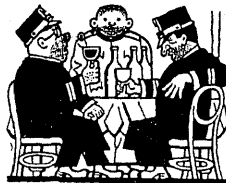
Nüüd huvitab igit tõsist vabariigi kodanikku küsimus, kui palju neid mälestussambaid on ehitatud ja kuidas nad välja näevad. Igauks vaatab heameelele, millise samba püstitas naaberkihelkond, milline on ilusam ja kallim.

Sellele soovile vastu tulles on suurem Tartu kirjastusäri „Loodus“ kirjastanud kauni 150-leheküljelise raamatu, nimega **Vabadussõja kanglaste mälestussambad**. Raamatu kokkuseadja E. Ahas. See raamat toob pildistusi ja kirjeldusi 48 mälestussambast, mis seni Eestis püstitatud. Raamat on heas kõites ja heal paberil, mis eriti piltidele meeldiva väljendi annab. Peale selle sisaldab see teos põhjalikke kirjeldusi iga mälestussamba kohta eraldi, on märgitud hind, materjal jne. On toodud kujurite A. Adamsoni, Melniku, Starkopfi ja teiste pildid.

Mälestussammaste raamat on parem austus vabadussõjas langenule.

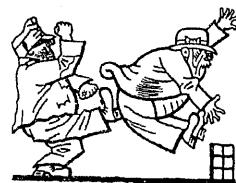
„Kaja“ nr. 51 — 1. III, 1928.

USULINE VAIDLUS

... Püha Ludmillat armastan ma. Austan kõiki pühakuid, välja arvatud püha Serapion. Heroodest vihkan, süütuist lastest pean lugu. (LUB nr. 12)

ŠVEJKI VÄLJAÕPETAJA
TENSIKUNA

Ning kurja härra seljaga kolas Švejki hää!

— järgmine kord, kui tulete mõistlikke inimesi külastama, pidage end ka mõistlikult ülal. (LUB nr. 12)

VAHVA SÕDURI ŠVEJKI SEIKLUSED ILMASÕJA KESTEL. — **LOODUSE UNIVERSAAL BIBLIOTEEK**
nr. nr. 5, 9 ja 12, — Nr. 17 (Švejki seik-
luste järg) ilmub 21. aprillil s. a.

KULD!!! KULD!!!

(Tõnis Sepp Ameerikas)

LOODUSE UNIVERSAAL BIBLIOTEEK nr. 14
ilmub 31. märtsil s. a.

6 trükipoognat tihedat teksti (ligi 100 lehek.)
ainult 25 senti eesti.

Eesti meremehe ülipõnevaid seiklusi Põhja- ja Lõuna-Ameerikast. — Kord lugema hakates on võimata lugemist pooleli jätta!!!

LOODUSE UNIVERSAAL BIBLIOTEEGI

Kaastöölistele-tellimisvastuvõtjaile!

„Raamat on parim asi, mida annab meile elu, — ta ülendab meie vaimu ja viib meid heledate ideaalide poole.“ EMERSON.

LUB'i kaastööliste tegevus on määratu kultuurilise tähtsusega, — iga lugejaga, kes võidetud LUB'i ringi, on tehtud samm edasi rahva vaimlises arendamises.

LUB'i tellimiste vastuvõtjaile tasutakse nende kaastöö rikkalikult.

— LUB'i kaastööline, kes aasta jooksul vastu võtnud **10 aastatellimist**, saab LUB'i talitusest: 1) **600** mk. rahas (s. o. 5% tellijatelt kasseeritud summadest), 2) **1** võimaluse reisupiletite loosimisest osavõtmiseks ja 3) **600** mk. eest alljärgnevaid raamatuid omal valikul:

K. A b e n. Helisev vaikus *Mk. 220.* — J. S e m p e r. Kalevipoja rahvaluuleainete analüüs *Mk. 240.* — K. E v a l d. Loodus jutustab. I. *Mk. 60.* — Loodus jutustab. II. *Mk. 95.* — W. F r e y m a n n. Tunnetusteooria. *Mk. 120.* — A. A u d o v a - U n i v e r. Bioloogia õpiraamat. *Mk. 100.* — F. K a h n. Linnutee. *Mk. 125.* — A. P. N e t s h a j e v. Mere tegevus. *Mk. 60.* — J. P i i p e r. Üldise zooloogia põhjooned. *Mk. 140.* — B. R a i k o v — H. R i i k o j a. Praktilised tööd anatoomias ja füsioloogias *Mk. 175.* — B. R a i k o v. Loodusloo praktiliste tööde õppeviis. *Mk. 140.* — H. R i i k o j a. Juhe zooloogilisteks vaatlusteks ja kogude korraldamiseks. Akvaarium. *Mk. 60.* — Zooloogia praktikum keskkoolidele. *Mk. 130.* — O. S c h m e i l. Inimene ja tema tervishoid *Mk. 70.* — Väike looduslugu. *Mk. 150.* — A. T ö l l a s s e p p. Meie õhkkond *Mk. 95.* — W. O e l s — G. V i l b e r g. Katsed taimede elust. *Mk. 160.* — J. P r ü m m e l. Eesti kuurordid (valgel paberil) *Mk. 280.* — (kriitpaberil). *Mk. 300.* — Haapsalu, Kuresaare, Põhja-Eesti rannik *Mk. 80.* — Pärnu *Mk. 70.* — J. R u m m a. Maateaduse õppeviis *Mk. 95.* — G. V i l b e r g. Harjumaa. *Mk. 215.* — Tallinna juht *Mk. 150.* — G. K u l d v e r e. Meie kodupaik allikana arvuteaduse õpetamisel. *Mk. 80.* — J. J o s t o f f. Itaalia kahekordse raamatupidamise õpetus (hallil paberil) *Mk. 250.* — (valgel paberil) *Mk. 250.* —

— **20 aastatellimise** vastuvõtmisel: 1) **1200** mk. rahas, 2) **3** võiduvõimalust ja 3) **1600** mk. eest raamatuid omal valikul eespool loetletuist ja peale selle:

A. R a a g. Unustuste saar. *Mk. 140.* — R. R o h t. Imelikud juhtumused Tatriku alevis. *Mk. 90.* — J. S e m p e r. Meie kirjanduse teed (broš.) *Mk. 380.* (kõites) *Mk. 450.* — M. S i l l a o i s. Ed Vilde naistüübid. *Mk. 90.* — H. V i s n a p u u. Ränikivi. *Mk. 200.* — Jehoova surm. *Mk. 190.* — Parsilai.

Mk. 160. — M. E i s e n. Eesti imede ilmast. Muinasjutud. *Mk. 390.* — J. K u u l b e r g. Kui sääsk sääreluu murdis. *Mk. 65.* — Kui konnaal köht valutas *Mk. 80.* — Jänku jõuluöö. *Mk. 100.* — A. L a a b u s. Pauka. *Mk. 80.* — E. S e t o n - T h o m p s o n. Kolm kangelast. *Mk. 65.* — Loomkangelased I. *Mk. 100.* — Loomkangelased II. *Mk. 75.* — Loomkangelased III. *Mk. 75.* — T i t o. *Mk. 60.* — B i n g o. *Mk. 100.* — H. W a g n e r. Lood loomadest. *Mk. 40.* — A. L i p s c h ü t z. Elu algus. *Mk. 120.* — Miks meie sureme. *Mk. 90.* — A. Y l p p ö. Lastetoast koolipingile. *Mk. 100.* — Ema rinnalapse hoidjana ja toitjana. *Mk. 200.* — J. V a l g e. Maaseadus ühes seletustega. *Mk. 250.* — D. B r o v k i n. Hääleseade. *Mk. 125.* — A. R e m m e l. Perspektiivi-õpperaamat koolidele. *Mk. 75.* —

— **30 aastatellimise** vastuvõtmisel: 1) **1800** mk. rahas, 2) **6** võiduvõimalust ja 3) **3600** mk. eest raamatuid — kõik eespool märgitud ja peale selle veel:

J. K ä r n e r. Lõikuskuu. *Mk. 200.* — P. V a l l a k. Ajude mäss. *Mk. 240.* — E. A h a s. Vabadussõja kangelaste mälestussambad. Album I. *Mk. 600.* — H. K r u u s. Vene-Liivi sõda ja Liivi ordu languse põhjused. *Mk. 350.* — Vene-õigeusu tulekust Lõuna-Eestis 1845.—46. a. (H. G. v. J a n n a u pävaraamat H. K r u u s i toimetusel ja seletustega). *Mk. 240.* — N. K ö s t n e r. Teo-orjuse langemine ja maaproletariaadi tekkimine Liivimaal. *Mk. 280.* — J. M a n n i n e n. Eesti etnograafiline sõnastik. *Mk. 180.* — (ilukõites) *Mk. 280.* — A. A u d o v a. Elu ja elukorraldus. *Mk. 300.* — J. D i e l s. Taimogeograafia. *Mk. 300.* — J. K l e i n. Pärvus ja rahvas. *Mk. 275.* — Teekond nahasse. *Mk. 250.* — V. K u r r i k. Meteoroloogia. *Mk. 450.* — G. V i l b e r g. Kevadetaimed. *Mk. 60.* — N. B u k h. Põhivõimlemine. *Mk. 320.* — K. H i n t z e r. Kephiharjutused. *Mk. 60.* — Vabaharjutused. *Mk. 65.* — Nuiaharjutused. *Mk. 95.* — A. L ü ü s. Laste ühiskondlik tervishoid. *Mk. 300.* — A. R a u d k a t s. Mängud I. *Mk. 300.* — J. V i l m s. Suguhaigused, nende arstimine ja nendest hoidumine. *Mk. 80.* — H. B e k k e r. Ajaloolise geoloogia õpperaamat (hallil pab.). *Mk. 220.* — (valgel paberil). *Mk. 250.* — A. T a m m e k a n n. Lühike kaardiprojektsiooni-õpetus. *Mk. 150.* — J. L e p i l o v. Voolimisõpetus. *Mk. 120.* — K r. M e i (M a r k). Voolimisõpetus. *Mk. 90.* — A. R e m m e l. Ilustamisõpetus. *Mk. 300.* —

IV — 40 aastatellimise vastuvõtmisel: 1) **2400** mk. rahas, 2) **10** võiduvõimalust ja 3) **7200** mk. eest raamatuid, peale varemini nimetatute veel järgmistest:

Brummell & Co. Peen naine 200 mk. Peen mees 200 mk. A. Gailit. Vastu hommi-
kut 280 mk. Ristiõitjad, 480 mk. Aja grimas-
sid 200 mk. A. Kivikas. Miniatüürid. 150 mk.
J. Parijõgi. Semendivabrik 170 mk. H. Ronk.
Kaasaegsed, (broš.), 250 mk., iluköites 330 mk.
A. Jakobson. Vaeste-Patuste alev, 2 köites,
750 mk. B. Alver. Tuulearmuke, 360 mk.
R. Morn. Andekas parasiit, 380 mk. M. Raud.
Videvikust varavalgeni, 250 mk. J. Mändmeis.
Läbi rüdi, 400 mk. J. Semper. Ellinor, 320 mk.
H. Kruus. Pühajärve sõda, 150 mk. E. Laid.
Eesti muinaslinnad, 150 mk. J. Manninen. Eesti
kannud (Etnogr. monogr. I), 550 mk. Eesti kindad
(Etnogr. monogr. II), 1000 mk. H. Moora. Eest-
laste kultuur muistsel iseseisvus-ajal, 350 mk.
M. Härms. Eesti linnustik, (broš.) 500 mk., ilu-
köites) 600 mk. W. Petersen. Eesti päevalib-
likad 300 mk. H. Riikoja. Kodumaa kalad,
(broš.). 400 mk., iluköites 500 mk. H. Riikoja
ja V. Veski. Selgrootute loomade süstemaat.
nimestik, 170 mk. G. Vilberg. Eesti taimes-
tik (broš.) 400 mk., (riideköites) 500 mk. V. Sõts-
ja n k o. Puuvilja ja marjaveini valmistamise õpe-
tus, 150 mk.

Märkus: Romaanid ja novellikogud
on müügil ka köites — kalingurköide
100 marka, kartongköide 60 marka.

V — 50 aastatellimise vastuvõtmisel: 1) **3000** mk. rahas, 2) **1** võimalus osavõtmiseks 200.000-sest reisupiletite loosimisest, mis korraldatakse ainult aastatellijate vahel ja 3) **12.000** (kahe-teistkümne tuhande!!!) mk. väärtuses raamatuid tellimisvastuvõtja vabal valikul kogu K. o./Ü. «Looduse» 1920.—1. I 1928. kirjanduslikust toodangust.

Märkus I. — LUBi talitus jagab oma kaastööliste raamatuid eeldusega, et need raamatud lähevad kaastöölistele isiklike raamatukogude täiendamiseks. Seda silmas pidades antakse valitud raamatutest igast ühest mitte rohkem kui 1 eksemplar.

Märkus II. — Raamatud antakse LUBi kaastöölistele välja käesoleva aasta detsembrikuu esimesest kuni 20. kuupäevani.

Märkus III. — Aastatellimiste arvu kindlaksmääramisel võetakse arvesse ainult need tellimised, mille järele kõik kuumaksud (kogusummas 12 krooni) tasutud (1/4 ja 1/2 aasta tellimised võib kokku arvata 1/3 aasta tellimiseks).

Märkus IV. — Reisupiletite loosimisest võtavad LUBi kaastööllised osa 1 kord aastas, nimelt 15. oktoobril.

Märkus V. — 5% tellijatelt sissekasseeritud summadest võib maha arvata järkjärgulistel rahasaatmistel või teha seda ühekordselt aasta lõpul. Tellimisvastuvõtja kasuks mahaarvatud % on määratud eeskätt tellimise vastuvõtja jooksva asjaajamise kulude katteks (postmargid, rahasaadetised jne). Mõned LUBi kaastööllistest on sellest kahjuks võõriti aru

VI — Iga järgneva 10 aastatellimise pealt, mis ulatub üle 50, saab tellimiste vastuvõtja 1) rahas **600** mk. ja 2) K. o.-Ü. «Looduse» kuni 1. I 1928. a. ilmunud raamatuid **2500** mk. väärtuses.

Odavahinnalise ja hea raamatu suurejooneline levitamine rahva seas vääril iga kodaniku heatahtlikku poolehoidu ja aktiivset toetust. Seda enam, kui see aktiivne kaastöö väärilist konkreetset vastutasu leiab!

Üle terve Eesti on praegu juba olemas hästiarenenud LUBi tellimiste vastuvõtjate võrk. Paljud agentidest on seni juba vastu võtnud 50, 60 ja enamgi aastatellimist. Teatud energia juures on täiesti võimalik aasta lõpuks kokku võtta kuni 100 tellimist.

Ja vastutasu selle töö eest? 24.500-line raamatukogu, peale selle enam kui kindel väljavaade võita pileti lõunamaa-reisuks ja 6000 marka puhtas rahas. Rääkimata ülendavast teadmisesest, et on tehtud kõige tänuväärsemat kultuurilist tööd laiade hulkade lugemisel virgutamisega. Raamatu vastu on huvi äratatud!

See on töö, mille kallal tõesti maksab vaeva näha!

Neile, kes soovivad LUBi tellimisi hakata vastu võtma, saadab LUBi talitus tellimisraamatud ühes tellimiste vastuvõtmise toimetuseingimustega. Tellimisraamatute saamise sooviavaldusele tuleb märkida enda ees- ja perekonnanimi ühes elukutse ja teenistuskoha nimetusega, samuti ka täpne aadress.

LOODUSE UNIVERSAAL BIBLIOTEEGI TALITUS

Tartus, Vana t. 1, kirjak. 66.

saanud ja kirjutavad järjekordsetel rahasaatmistel sissekasseeritud summadest maha mitte ainult 5%, vaid viimase kui postmargi, isegi ümbriku ja kirjutamiseks tarvitatud paberi, arvates ümbriku hinnaks 3 marka ja kirjapaberi eest 2 marka.

Mõned kaastööllised oma kirjavahetust üldse ei markeeri või panevad kirjale ainult 2 marka. Markeerimata kirjadelt tuleb aga LUBi talitusel maksta 20 marka postitrahvi või 16 marka, kui kirjal 2-margaline postmark.

Tuleb ette ka juhtumisi, kus kaastööline selleks, et ära saata 1-kroonilise kuumaksu talitab järgmiselt:

- 1) saadab aruandelehe postkaardina,
- 2) kvittungi kinnises kirjas ja
- 3) raha rahakaardiga.

kõik need saatekulud + 5% on 1 kroonist maha arvu-
tud ja LUBi talitusele jõuab päralt umbes 50 senti.

Kõiki seda arvesse võttes on LUBi talitus sunnitud oma kaastöölistele meelde tuletama, et tellimiste vastuvõtjale postisaadetiste kulud võetakse neile an-
tavast 5%-st.

Kõik markeerimata või puudulikult markeeritud kirjad jäävad LUBi talituse poolt postilt välja ostmata.

August Gailit

RISTISÖITJAD

Novellid. K.-Ü. „Loodus“, Tartus 1927.
335 lhk. Hind 4 krooni 80 senti.

Gailiitil on alati täielisuse piirides olnud kitsas. Ta on kaldunud romantikasse, küll hamsunlikku, küll brüsovlikku, kõige enam aga gailitlikku. Pikkamisi on ta reaalelule lähemale püüdnud tulla, oma tegelased tõelisse ilma katsunud paigutada. Aga nad on seal kui metsloomad puuris ja elu igapäevsus korralikult vahelduva töö ja puhkusega on neile võõras. Nad peavad alati liikuma, askeldama, juhtumusi otsima, jandama, jaurama, karusellitama, vagabundeerima.

Käesoleva kogu alul on novell „Taevakoja asunik“, mis tahab olla realistlik ja võikski seda oma ainekogu poolest olla. Gailiit annab siin väikese lisa meie „asuniku-kirjandusele“, nagu seda põlglikult nimetama hakatud. Peategelaseks asunik — meile kalliks maksma läinud realiteet. Mingisugust karusellitamat ega avantüürismi ei võiks sellest usspõllumehest oodata, kui ta pole pealegi mõni endine mundrikandja, kes veel rünnakuid ja retki pole unustada suutnud. Aga ometi suudab Gailit kohmakast ja saamatust Andres Mammuski, kelle „roitmised ja askeldused“ vastumeelsed, teha oma kangelase. Kohe aranzeerib autor talle retke: saadab vasikaga Parasite laadale, sest maalaenu protsent riigile on tarvis kiires korras õiendada. Veel enne teeleminekut elab Andres Mammu oma kujutuses kummalisi seiklusi mälestisist, nagu näit. õpetaja joodiku poja linnast köitdetult kojutoomine. Laadareik ise ja selle lõpp pole reaalsemaid: sõidab järele mölder Vöö ja veab asuniku teelt kõrvale sepa juurde, kus õõbitakse ja juuakse; kui ta järgmisel päeval laadale jõudmata kõige vasikaga koju jõuab, leiab naise poolalasti ja voodist parvepoiss Joosepi, laual on aga kohvid, koogid ja viinad. Tulnud Joosep õhtul potti naise kõhult ära lööma! Algab siis lööming asuniku ja tema naise võrgutaja vahel; viimane jääb alla. Mammu tuleb veriselt toast välja, „säärane hoog, säärane Issanda taltsutamatu viha igas ta verelibles...“ „Kui nüüd kroonu oma konstaablid protsentide järele saadaks, küll oleksid nad tulnud õigel ja parajal ajal. Maksaks korraga kõik võlad puhtaks!“ Seal tuleb talle meelde, mis tegemata jäänud: „talv seisab, talv seisab alles kõiges oma näotuses. Ei, kui Mammu nüüd end neist köidikutest ei vabasta, jääb ta igavesti orjaks. Tuli otsa!“

Ta süütab siis majale tule otsa, et saada vabaks „neetud asunikutalust, igavesest roitmisest, alalisest pahandusest, konstaabli kiusamisest...“

Tõime selle novelli sündmustiku üksikasjalisemalt, et näidata, kuidas Gailit end tõelise elu kujutamises tunneb — umbes samuti, kui Andres Mammu end asunikutalu „igaveses roitmises“.

Iseasi muidugi siis, kui reaalelu võtab fantastiliku käigu, kui ta sarnaneb julge fantasööri kujutlusviisidega, nagu näit. Venemaal enamluse esimesil aastail valgete ja punaste meeleheilitikus võitluses. Oma kangelase (novellis „Kuristik“) neisse oludesse asetanud, ei tarvitse Gailit tõelisusse kõrvale kalduda, üle reaalelu võimaluste piiride tungida. Küllalt on Needi Vrons-kaja seikluste ja kannatuste jälgimisest külmas,

tuisus, näljas, tagakiusamistes ja hingepiinades. Siin on tema kangelasel ruumi liikumiseks: Moskva-Ukraina kaudu Krimmi, sealt Konstantinoopoli, Rooma, Pariisi, Berliini ja sealt — Tallinna, et tagasi emakesele Venemaale pääseda. Pääsebki murtud ihuliselt ja hingeliselt, leiab külma vastu võtu kui pagulane ja sureb.

Siin on Gailiitil juba võimalik olnud oma jõulist dünaamikat ja ekspressionislikku stiili tarvitusele võtta enamlaste agitatsiooni julma hoogu imiteerides: „Kõigi maade proletaarlased, ühinege! Kapitalistide vastu, Koltschaki, Vrangeli, poolakate vastu, imperialistide ja verikoerte vastu... Päästke revolutsioon, päästke oktoober, päästke vabadus!...“ „Tuisk, nalg, internatsionaal!“ Aina hüüded, oiged!

Aga veel suurem vabadus on tal eneseväljenduseks novellis „Põhjaneitsi“, sest siin kõneleb ta vana jõhkra sõja- ja meremehe suu läbi, sündmustik on paigutatud muinasjutu piiramata võimaluste valda — „oh taevas ja mandri mõõtmata maad!“ — sellesse aega, kus „karu murri palja käega, visati vennike kui leivakotti selga, võeti veel lisaks paar hundipoega kaenlasse“ — „oh tuhka ja tolmuga ja patuse ristluid!“ Siin võib Gailit oma „Issanda halastamatut“ hoogu tormata lasta, siin on liialdus ja räusk mõjuvaks stiilivahendiks.

Gailit on siin muinasjutu kangelasse, kuningas Sangarisse kehasanud tuult taga ajaja, luuletaja, ilu otsija. Kuningas on kuulnud Põhjaneitsist ja selle ilust ning purjetab laevadel oma sõjaväega talle kosja.

Kaua aega eksitakse meredel, kuni viimaks kurja nõia kätte satutakse, seal kaua vangis piineldakse ja siis jälle mereretki jätkatakse, aastad, aastakümned, kuni kuningas vana ja lumeväljel sureb. Alles surres veendub ta ilusa Põhjaneitsi olematuses, kui ka selles, et ta armastajat Anet enese kõrval pole hinnata mõistnud, et see tema õnn oleks olla võinud. Vana sõduri ütluse järele, kes ka sellest kõigest osa võtnud, on tuule tagaajamisest ja varjude järele jooksmisest „vaid puhas sõnnik“ pihku jäänud ja „piisk lehkavat higi“. See on Gailiiti ilmavaateline skepsis.

Tema kangelasteks on enamasti tuule tagaajajad, inimesed, kelle võitlus ning elu tühja jookseb; „pärlite püüdjad“, Nipernaadid, pool- või ka täisnarrid, kelle eluõigust ta aga mõjuvalt põhjendab, sest „mis on elu ilma narrita? Rahvad hukuvad ja jumalad saavad tusaseks, kui narr kaob elust... Narr on tarvilikum igapäevases leivast, sest tema õlul püsib ilm.“ Tema kangelasi karakteriseerivad tema enese sõnad novellist „Tema kuninglik kõrgus“: „Kõik, kõik nad liiguvad, kõik nad rattavad, rühivad, tormavad, ikka maalt maale ja merelt merele, midagi püüdes ja otsides, midagi igatsedes ja lootes.“ „Terve ilm on“, Gailiiti silmis, „edasirühkiv energia, vägisi tormates, kuid mitte tundes oma lõppsihti.“ Ehk tema kangelane tunneb alles elulõpu, kui on juba hilja, et „oled terve elu jooksul kihutanud otse vastavas suunas, nüüd alles tead, kus oli siht, kuid on hilja, jõuab õhtu“ ja see on Gailiiti kangelasil melanhooline ning süng.

Süüsi, nagu varemini ilmunud novellis „Vastu hommikut“, nii ka käesoleva kogu mõnes teoses, on Gailit üle jõudmas seiklejaist seikleuse ja võitlejaist võitluse pärast, ta otsib mõtet inimlikule teotsemisele, jõupingutusile ning kannatusile.

Gailiti stiilil, mis paiguti liiga kõrge pingega, on palju positiivseid omadusi, nii et neist pike-malt kirjutada maksaks, aga siin ei ole selleks koht.

Käesolev novellikogu on üks kaaluvam proo-saraamat läinud aasta ilukirjanduslikus toodangus.
Ed. H. „Päevaleht“ nr. 46 — 16. II 28.

Jakob Mändmets

Läbi rādi

Novellid. Hind 4 krooni.

See on oma paksuselt (328 lhk.) ja sisuliselt soliidne raamat.

J. Mändmetsa novellikogu võitab kätte hu-viga. Pole ta ju tükil ajal avaldanud uudisteoseid, vähemalt iseseisvate raamatutena. Küll aga lasksid „Loomingus“ aegajalt ilmunud novellid aimata ta loomingu suundumist uuele stiilile, arhailisele väl-jendusviisile („Rahhärä Flemmingi tütre Katarina pulmad“). Samuti üllatas turgenjevlik „Laanemetsa veskitalu“.

Nii aga, üksikutena ja vaheaegade järel, üksi-kute novellide lugemine ei võimalda üldmuljet, ülevaadet. Novellide kogu „Läbi rādi“ aga küll. Ja juba alul pean tunnustama, et ta pakub õieti huvitavat ja nauditavat.

J. Mändmetsa on harjutud paigutama vane-mate kirjanikkude liiki, kelle produktiivsus juba saavutanud oma kõrguspunkti ja kelle loomig ei toovat enam üllatusi. Nii on väljendatud. Au-tor aga on neile prohveti-alaga sõbrustavatele kirjandusisikutele oma uudisteosega andnud põh-juse selle hinnangu revideerimiseks. Sest „Läbi rādi“ üllatab. Stiiliga, nooruslikkusega, loomingu värskusega. Ka niisugusel kirjanduselaval ja uu-disterohkel hooajal, nagu on seda mõõduva aasta viimane pool. Novellikogu on kirjaniku paremaid, ühtlasi a a s t a huvitavamaid ja paremaid.

Kogu esimene — „Kolm laipa lumisel väljal“ — näib olevat ohverdamine sellele praegu moodsale, tahaks öelda — teemiõpetusele, mis käsib haar-ata sotsiaalprobleemidesse. Nagu on seda teinud Metsanurk oma „Jäljetus hauas“ ja „Viimses päe-vas“, Jakobson „Vaeste-patuste alevis“. Aga Jakob Mändmets pole tendentslik. See on talle hüveks eelnimetatute ees. Ta ei püüa kunsti tuua vöör-kehasid nende vöörkehade eneste pärast.“ Tema vaid laiendab elamust, et hoiduda desillusioonidest.

Kui kirjandustoote hinnang tuleb teha kol-mest — stiili, karakteri ja tegevustiku — seis-u-kohast, siis peab „Kolmes laibas“ küll esikohale tõstma tegevustiku. Millega pole sugugi öeldud, et ta kannataks, kui asuda ta kallale esmajoones teistelt seisukohtadelt. Aga novelli tegevus on tõepoolest huvitav, viib meid „esimese revolutsiooni“ aegadesse, punasesse aastafesse — teem, mis tohiks leida rohkemat käsitamist kirjanduses. Seejuures aga ei tarreta Mändmetsa jutustuse sündmustik kopeerimise, vaid laseb harilikus „1905. aasta loos“ esineda poolfantastilisel proh-vetil Eskul, kes oma ideede taltsutamatu mak-sab enese eluga. Karakteritest jäävad iseäranis meelde rikka telliskivitehase ja taluomaniku, Veri-hurma Hermi ning rätsep Hinti kujud, kuna Esku enese ümber jääks nagu midagi tumedaks.

Järgmise novelli „Luue õpetaja“ isikud on isik-likult ehk veel mõistetavamadki. Eriti kellamees ja vana õpetaja. Olgugi see novell juba rohkem kui paarikümne aasta eest ilmunud ja Mändmet-sale nime loonud „juhisaare kiriku kellamehe“ jällejutustus, tundub ta päris uuena ja stiili-värskena, sest endisest poolkonarlikust jutustusest on vormitud võrdlemisi elava tegevustikuga, hu-vitavate tegelastega ning raamidega stiilitugev novell. Temas vabaneb Mändmets täielikult oma lause pealiskaudsusest, ütlusviis muutub füsedaks, ühtlasi aga ka legendi meelde tuletavaks tõsiseks, eriti seal, kus on juttu Pärt Kruusakivist, vanast, patriiarhaalsest vöörmündrist. Ka vana õpetaja ise on joonistatud usutavalt, ilma tendentsita, oma-aja inimesena. Kellamees Toomas on samasugune vanaaja kaju teiste vanaaegsete hulgas. Ta traag-ika on usutav, loomulik, hästi leitud olukorras.

Mändmets leiab end täielikult „Laanemetsa veskitalus“. Novelli tegevustiku turgenjevlik koht, rahuline, voolav, sisule sobiv jutustusviis teevad ta nauditavamaks teiste hulgas — ainult ehk „Rae-härä tütar“ on temast parem. „Laanemetsa veski-talus“ ei tea õieti, kumba tõsta esikohale, kas stiili või tegevustikku, sest head on nad mõlemad. Isik-likult tahaksin eelistada stiili, kuid samas kardan teha ülekohut Prits Laikase huvitavale noorus-loole. Teem on õnnelikult valitud, leitud huvita-vad ja iseloomulikud tegelased, küllalt suudetud anda põnevustki. Prits Laikase isik on vormitud täielikult, mitte ainult en profile — nagu on tehtud seda möldri Jüri Klaosega. Kuid teose ümma-rikkus ei oleks tõesti kannatanud, kui ka Laura poleks joonistatud mitte ainult silhouette chinoise'ina.

Kogu parimaks pean aga „Rahhärä Flem-mingu tütre Katarina pulmi“. Mändmets olevat ta kirjutanud osalt kuulduslikkudel andmetel, kuid see ei tohiks olla ainsaks põhjuseks, miks novell tundub usutavana, nagu huviküllase ajaloolise dok-umendina, mis oma raskepärase piiblitilise stiiliga a i n u l t võidab ja võidab.

„Pidulaud jõuluõhtul Toolamäe kirikus“ on novellikogu kolmas sammas ja ka stiililt teisele kahele lähenev. Enam aga luulelennulik, paeluv rohkem fantaasiat.

„Läbi rādi“ on väarikaks järguks Mändmetsa teostele, väarikaks ja tähelepandavaks tooteks meie tänavuaastasel üllatavalt rohkel kirjandus-laulal.
E. V-kel.

„Päevaleht“ nr. 350, 23. XII. 1927. a.

Praegu trükis:

- 1) Akad. Ajaloo-Seltsi toimetusel: **Eesti biograafiline leksikon. III vihk.**
- 2) H. Kruus: **Eesti ajalugu kõige uuemal ajal. II osa.**
- 3) St. Csekey: **Eesti administratiivõiguse allikad.**
- 4) H. Riikoja-J. V. Veski: **Üldzooloogilisi oskussõnu.**
- 5) **Muinasseiklusi.** Valik India, Iiri, Läti, Leedu ja m. rahvuste muinasjutte.
- 6) **Oliver Cromwell: From Gardiner's History of England** Adapted for the use of schools and provided with an English — Estonian — German vocabulary by C. B r u s.

Vastutav toimetaja: Hans Männik.

Väljaandja: K.-Ü. „Loodus“, Tartus, Vana tän. 1.
Trükikoda Ed. Bergmann, Tartus